

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
חכמי ארץ ישראל ותורתם בתקופת הגאונים
פרופ' עוזיאל פוקס | המחלקה לתלמוד ותושב"ע
The Sages and Torah of the Land of Israel during the Geonic | 09-5761-01
Era

הרצאה (זום)	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ז	שנת לימודים:
א'	סמסטר:
רביעי, 20:00	יום ושעה
_____	שעת קבלה:
uzyfuchsba@gmail.com	מייל מרצה:
_____	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

גילוייה של הגניזה הקהירית חשף ידיעות חכמי ארץ ישראל ותורתם בשלהי התקופה הביזנטית ובתקופה המוסלמית הקדומה (עד מסעי הצלב). הקורס יסקור את עצם גילוייה של הגניזה ואת 'גילוייה' המחודש של תורת ארץ ישראל. במהלך הקורס נכיר את הדמויות המרכזיות בתקופה זו, את החיבורים ההלכתיים המרכזיים, ונעמוד על ייחודה של המסורת הארץ ישראלית.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יבינו את חשיבות גילויה של המסורת הארץ ישראלית בגניזה הקהירית.
2. הלומדים יכירו את הספרות ההלכתית הארץ ישראלית בתקופת

מיומנויות

1. הלומדים ידעו להתמצא במחקרי הגניזה הקהירית ובאתרים המיועדים למחקרה.
2. הלומדים ינתחו קטעים הלכתיים וידעו להבחין בייחודה של המסורת הארץ ישראלית.

תכנון מהלך השיעורים (כולל למידה פעילה):

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	הגניזות בקהיר – רקע כללי על גילוי הגניזה, סוגי המסמכים שנשמרו בגניזה, התמצאות בממצאי הגניזה ברשת		חובה: ריף הגניזה רשות: גיל, הגניזה	
2	'גילוייה' של ארץ ישראל, הישיבה, הגאונות ותורת ארץ ישראל בגניזה		רשות: גיל, הישיבה הארץ ישראלית	
3	הישיבה הארץ ישראלית וגאוני ארץ ישראל		חובה: גרוסמן, ישיבת	
4 - 5	המנהיגות – בין כהנים לגאונים (ועיון במגילת אביתר)		חובה: גיל, ארץ ישראל, ג, עמ' 391 - 413	

7 - 6	תורתה של ארץ ישראל: ספר המעשים	רשות: ניומן, המעשים
8	תורתה של ארץ ישראל: אגדה והלכה בפיוט הארץ ישראלי	חובה: אליצור, פינחס, עמ' 203 – 209.
9	תורתה של ארץ ישראל: תשובות של גאוני ארץ ישראל	חובה: ארליך, מנהג ארץ ישראל
11 - 10	ארץ ישראל ובבל - המאבק על ההגמוניה – פירקוי בן באבוי	חובה: לוין, משרידי (עמ' 394 - 400).
12	התפילה הארץ ישראלית כפי שהתגלתה בגניזת קהיר; מנהגי תפילה ייחודיים	חובה: ארליך, מנהג ארץ ישראל
13	מחלוקת רס"ג ובן מאיר בעניין לוח השנה	רשות: שטרן, מחלוקת הלוח
14	המסורות הפייטניות והארכיאולוגיות בעניין עשרים וארבע משמרות כהונה	חובה: עציון, משמרות כהונה

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

משקל בציון הסופי	תיאור התוצר
80%	עבודה לסיום הקורס
20%	שתי מטלות במהלך הקורס

דרישות הקורס

השתתפות פעילה בשיעורים, הכנת המקורות, הגשת המטלות

דרישות קדם

יכולת לימוד עצמי של קטע תלמודי

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

קריאת חובה:

- ארליך, מנהג ארץ ישראל = א' ארליך, 'תפילת שמונה עשרה שלמה על פי מנהג ארץ ישראל', קבץ על יד; דברים שבכתב היוצאים לאור בפעם הראשונה יח (תשסה), עמ' 1 – 22.
- אליצור, פינחס = ש' אליצור (מהדירה), פיוטי רבי פינחס הכהן, ירושלים תשס"ד, עמ' 4 - 9; 199 - 246
- גרוסמן, ישיבת = א' גרוסמן, ישיבת ארץ ישראל: יצירת הרוחנית והזיקה אליה, בתוך: י' פראוור (עורך), ספר ירושלים – התקופה המוסלמית הקדומה 638 – 1099, עמ' 179 – 214.
- לוין, משרידי = ב"מ לוין, 'משרידי הגניזה', תרביץ ב (תרצ"א), עמ' 383 – 410.
- עציון, משמרות כהונה = י' עציון, 'קדושתאות הדותהו לכ"ד משמרות הכהונה, ולשונן', עבודת דוקטורט, אוניברסיטת בן גוריון בנגב תשע"ז, עמ' 8 – 34.
- רייף, הגניזה = ש"ק רייף, הגניזה מקהיר – תולדות אוסף הגניזה באוניברסיטת קמברידג', תל אביב תשפ"א, עמ' 17 - 29

קריאה רשות :

- גויטיין, היישוב בארץ ישראל = ש"ד גויטיין, היישוב היהודי בארץ ישראל בראשית האיסלאם ובתקופת הצלבנים, ירושלים תש"מ.
- גיל, הגניזה = גיל, משה, "הגניזה הקהירית כמקור לתולדות ארץ ישראל", קתדרה 35 (1985), עמ' 3 - 28.
- גיל, הישיבה הארץ ישראלית = גיל, משה, "הישיבה הארץ-ישראלית", בתוך: ארץ-ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה, כרך ב, עמ' 501-626
- ניומן, המעשים = ה' ניומן, המעשים לבני ארץ ישראל – הלכה והיסטוריה בארץ ישראל הביזנטית, ירושלים תשע"א
- שטרן, מחלוקת הלוח = Sacha Stern, *The Jewish Calendar Controversy of 921/2 CE*, Leiden: Brill, 2019

מקורות ומחקרים (חלק חובה וחלק רשות לפי המסומן בטבלה)

- גיל, ארץ ישראל = מ' גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (634 - 1099), תל אביב תשמ"ג (שלושה כרכים)

מקורות מקוונים

- The Princeton Geniza Project: <https://geniza.princeton.edu>
- The Friedberg Genizah Project: <https://www.genizah.org>
- The Cambridge Digital Library - Taylor-Schechter Genizah Collection: <https://cudl.lib.cam.ac.uk>